

V kraljestvu meskalina

MAGAJNA BOGOMIR

V začetku tega stoletja je prinesel popotnik iz Mehike profesorju Knauerju v München sok, strup kakteje Anhalonium Lewinii, in mu priporočil, naj ta strup preizkusi na sebi in drugih, če hoče pogledati v neznan, skrivnosten svet. Profesor Knauer se je precej časa obotavljal, saj še ni bilo znano, kakšne nevarnosti vsebuje ta strup v sebi. Vozel je presekal prof. Šerko, ki se je javil prvi, da ga bo poizkusil na samem sebi in ga je poizkusil trikrat. Potem so poizkusili tudi drugi. Knauer je pisal o tem nekaj mimogrede in vsa stvar je ostala širokemu znanstvenemu svetu še vedno nepoznana. Leta 1913. pa je prof. Šerko predaval v zboru za psihiatrijo in nevrologijo na Dunaju o doživetjih z meskalinom na sebi in priobčil potem predavanje v »Jahrbücher für Psychiatrie und Neurologie« in s tem vzbudil zanimanje in pozornost v širokem znanstvenem svetu, ki se je začel od tedaj resno baviti z meskalinom. Pri nas je delal poizkuse na lajkih tudi dr. Kamin in priobčil o tem razpravo v »Lječniškem Vjesniku« št. 5, leta 1933.

Ko sem prečital dr. Šerkovo razpravo, me je zamikalo, da bi vpliv meskalina poizkusil na sebi.* Oktobra lanskega leta se nam je posrečilo dobiti ta strup in dr. Hribar mi ga je injiciral v hrbet. Poizkusu so prisostvovali prof. Šerko, dr. Hribar, dr. Cunder in nekateri lajki.

Kljub temu da sem komaj čakal, kdaj se bo poizkus začel, me je v začetku takoj po injekciji zajelo občutje podobno onemu, ki ga ima plezalec, ko se ozre na visoko steno, ki jo hoče preplezati, in žilni utrip mi je narasel na 130. V začetku sem čutil samo rahlo bolečino, ki je postopoma naraščala in me polagoma docela okupirala, čeprav ni bila intenzivna. Ko sta pozneje poizkusila meskalin na sebi tudi dr. Hribar in dr. Šerko mlajši, je bila bolečina prav huda. Kmalu se mi je pojavilo občutje lahne zameglenosti, ki pa ni bilo neugodno. Popustila je kmalu sposobnost za seštevanje. Nato se je pojavila omotica in lahkotno, veselo razpoloženje. Za ušesom sem začutil migetanje in vztrepetavanje, ki se je širilo v zaglavje. Zazdelo se mi je, da teže diham in da bo dihanje vsak hip obstalo, česar pa nisem maral diktirati dr. Hribarju, ki je stenografiral, da bi ga ne preplašil. Zdelo se mi je, da se mi močno zatika jezik, česar pa tovariš ni mogel konstatirati. Omotica je izginjala. Postajal sem vedno vedrejši. Zajelo me je smešno občutje, da mi rasejo lasje po golih delih glave, zlasti na koncu sem čutil cel šop las. Migetanje in vztrepetavanje pa se je razlezlo po celi glavi. Občutil sem tudi intenzivno svoje obrvi. Utrujenost, ki se je medtem polastila leve noge, je prešla tudi v desno, zlasti v koleno. Vsi predmeti so se začeli zibati v navpični, vodoravni in poševni smeri. Utrip je narasel na 140, krvni pritisk je znašal 120. Naj kar tukaj omenim, da so se tekom poizkusa pojavile močne nabreklike pod očmi, da so se zenice zelo razširile in so le neznatno reagirale na svetlobo in da je bil obraz tako izpremenjen, da sem se kljub vsemu začudil, ko sem ga videl v zrcalu. Za psihiatra je zanimivo tudi to, da so mi začele obrazne mišice v času najbujnejših halucinacij vztrepetavati in grimasirati, česar sem se pa le postopoma zavedel. Imel sem tudi občutje, da mi vleče glavo proti rami in da me nekoliko davi. Telo je bilo včasih polno utrujenosti, potem pa zopet tako lahko, da ga nisem čutil prav nič. Ko sem že legel v posteljo,

PRIM. DR. BOGOMIR MAGAJNA
(1904–1963)

Pričujoči esej V kraljestvu meskalina (Modra ptica, letnik VIII, 1936–37, 220–227) ponatiskujemo domala pol stoletja po njegovi objavi iz več razlogov. Predvsem sodimo, da utegne strokovna vsebina sestavka zaradi naraščajoče zlorabe drog v svetu naše bralke in bralce zanimati ter jih morda tudi o čem poučiti. Posebej kaže opozoriti še na to, da je profesor Šerko preizkusil tedaj malo znani meskalin najprej na sebi. Tako se je dogajalo v slovenski psihiatriji tudi pri uvajanju novih terapevtskih postopkov. Takšna je moralna tradicija tolikanj bičane slovenske psihiatrije. Na drugi strani pa mora Strokovna komisija za medicinsko-etična vprašanja včasih nekatere raziskovalce resno opozarjati na določbe Deklaracije iz Helsinkov – Tokia. Naš članek zasluži posebno pozornost tudi zaradi lepega, bogatega in sočnega jezika, čeprav tedanjemu času odgovarjajočega. Seveda ga nismo lektorirali in ponatiskujemo nespremenjeni izvirnik. Ob tem članku pa želimo vsaj v glavnih črtah predstaviti mlajši generaciji njegovega avtorja, 22 let po njegovi smrti. Umrl je, ko mu je bilo komaj 59 let.

Prim. dr. Bogomir Magajna je bil rojen 13. januarja 1904 v Gornjih Vreham v Vremski dolini. Leta 1923 je maturiral na klasični gimnaziji v Ljubljani, leta 1930 pa je promoviral na zagrebški fakulteti za doktorja splošne medicine. Leta 1935 je našel zase ustrezno delovno mesto na ljubljanskem oddelku Bolnišnice za duševne in živčne bolezni Ljubljana – Studenec po vodstvom prof. dr. Alfreda Šerka in prim. dr. Mihaela Kamina. Maja 1942 so ga aretirali kot dezerterja italijanske vojske in ga obsodili na leto dni zapore ter na odvzem državljanških pravic. Potem so ga odgnali v specialne delovne bataljone. Septembra 1943 je pobegnil in vstopil med partizane, kjer je deloval kot zdravnik v raznih brigadah, ambulantah ter partizanskih bolnicah. Kasneje so ga poklicali na sanitetni oddelek Glavnega štaba NOV in POS, kjer je prevzel odsek za kulturo in propagando in posebej še uredništvo Partizanskega zdravstvenega vestnika. Vse do osvoboditve je bil zdravnik pri Glavnem štabu ter v njegovi zaščitni brigadi. Oh, kako njegovi pojavi ni prav nič pristajala težka mavzerica, katero je vselej disciplinirano nosil na rami!

Od osvoboditve do novembra 1945 je bil vodja Bolnišnice za duševne in živčne bolezni Ljubljana – Polje, kasneje pa predstojnik 3. in 4. ženskega oddelka imenovane bolnice. Od leta 1947 dalje in vse do svoje prezgodnje smrti 27. marca 1963 je vodil zelo zahtevno in odgovorno zdravljenje z inzulinom. Vendar kaže poudariti, da je pri svojih pacientih, zvečine psihotikih, redno uporabljal tudi psihoterapijo. Takšno brez zvenceh znanstvenih izrazov in blestečih tehnik (čeprav je bil tudi v tem pogledu široko razgledan), a je s prizadeto, občuteno in toplo besedo učinkovito pomirjal depresivne in anksiozne paciente. Znal pa je tudi polagati svojo mehko roko na čela bolnic, jih pobožati in umiriti. Kdo se bo namrdnil. Nič zato! Dotik kože in stisk rok posebej predstavlja pri naših emocionalnih odnosih povsem izjemno pomembno vlogo. Pri starih ljudeh npr., kjer je koža atrofična, pergamentasta, nagubana, pegava in še zlasti hladna, se pri našem delu večkrat izogibamo takšnih stikov ali pa si gremo pogosto umivati roke... seveda brez vsakršne higienske potrebe. A še kako pomembno bi bilo v psihoterapevtskem smislu toplo stisniti starki ali starcu roko in jih morda kdaj pa kdaj tudi pogladiti po redkih in sivih laseh. Seveda s pogojem, da smo prebrali iz oči pacienta željo in potrebo po takšnem kontaktu in da doživimo ob tem sami svojo popolno pristnost in nenarejenost.

Že vrsto let pred minulo vojno se je dr. Magajna z vso vnemo lotil tudi zdravstveno-prosvetnega dela. Bil je zaželen predavatelj na ljubljanskem radiu in v raznih društvih. Že pred vojno in po njej je napisal dolgo vrsto poljudno-znanstvenih člankov in razprav v raznih revijah, npr. v Modri ptici, v Naši ženi, v reviji Priroda, človek in zdravje. Slednjo je pomagal organizirati prav on in ji je dal tudi ime.

Prim. dr. Bogomir Magajna je bil zelo ploden v slovenski literaturi. Bil je pripovednik, mladinski pisatelj in publicist.

Ustvaril je pomembno število neumrljivih del. Objavil je ljubezenski roman Gornje mesto in povest Graničarji. Izdal je zbirke novel: Primorske novele, Bratje in sestre, Le hrepenenje, Zaznamovani, Oživelci obrazi, Odmev korakov, Zgodbe o lepih ženah, Na bregovih srca in še izbor novel: Življenje in sanje. Objavili so njegove mladinske pripovedi: Brkonja Čeljustnik, Čudovita pravljica o Vidu, labodu in belem ptiču, Racko in Lija, V deželi pravljic in sanj.

Končno, a ne nazadnje se prijazno spominjamo njegove markantne pojave, čeprav občutljive, rahločutne in boemske. Doživljali smo ga kot dobrodušnega, včasih brundajočega medveda iz pravljice. Doktorja Magajne se spominjamo kot široko izobraženega in bistrega sogovorca ter govornika, ki nas je s svojim znanjem in humanizmom vselej bogatil. Spominjamo se ga pa tudi kot pevca z basom šaljapinske barve. In še se spominjamo, kako se je primarij dr. Bogomir Magajna sleherni dan po opravljenem delu na inzulinskem oddelku počasi, kot bi mu zastajal korak, vračal mimo sedaj že osušenega bajerja na Studencu, proti svojemu samotnemu stanovanju v vili in med to kratko potjo delil otrokom iz škričljaja bonbone. Studenški malčki, sedaj že zdavnaj odrasli, pa so klicali za njim: stric Baj-baj!

Ljubljana, 25. januar 1985

Prof. dr. Janko Kostnapfel

---

se mi je zdelo, da se je postelja potegnila naprej in da so noge zelo dolge. To so bila pa tudi vsa zgolj telesna občutja. Pri profesorju Šerku se je namreč meskalin pri enem poizkusu igral kot vrag s posameznimi deli telesa in jih maličil in razkladal na vse mogoče načine. Tudi se mi ni zdel ves čas, razen ene izjeme, ki jo bom navedel, prostor bistveno izpremenjen. Pri profesorju Šerku je namreč meskalin tudi tega izpreminjal, ga daljšal in krčil, da so se mu zdeli hodniki neznansko dolgi. Čas mi je tekkel z bliskovito naglico in kljub temu, da sem haluciniral od treh popoldne do drugega jutra z vso bujnostjo, se mi je zdelo, da traja vse skupaj komaj nekaj ur. Sposobnost za računanje je popolnoma popustila in sem iste številke napačno sešteval, mesto da bi jih enostavno preštel in pomnožil. Sicer pa nisem imel več nikakega interesa za to in sem sešteval le zaradi neke vpljudnosti do tovariša, ki se je trudil z menoj. V začetku halucinacij sem bil pozoren na osebe, ki so bile krog mene in sem vneto diktiral stenografu, pozneje pa so me halucinacije prevzemale vedno bolj. Pozabljal sem na okolico. Diktiral sem avtomatično in tudi nesmiselno, saj sem na primer kazal s prstom za slikami in klical tovarišu: »To, to zapiši«, ne da bi se spomnil, da tovariš slik ne vidi. Pa bi bilo tudi brezupno skušati opisati slike, ki so drvele kot ogromen film mimo mene in se valile kot veletok druga čez drugo in komaj sem hotel označiti eno, se je že prikazala druga in vse v nepopisno čarobnolepih barvah, kakršnih skoraj ne morem srečati v zunanjem svetu. V navadnem življenju razlikujemo od rdeče skupine n.pr. rdeče, cinober, karmin, rožasto barvo, oranžno. Meni pa se je zdelo, da vidim od ene skupine dosti več barvnih različic. Zanimivo je tudi to: ako gledamo od blizu v gozd ali na streho, bomo lahko razločevali naenkrat v ostrem obrisu le eno skupino dreves ali le eno skupino opek na strehi, druga drevesa, druge opeke pa bodo na obeh straneh fiksirane skupine le v nejasnem obrisu pred nami. Ko sem pa gledal v halucinaciji gozd ali streho, sem videl vsa drevesa, vse opeke ostro konturirane v vidnem polju. Ne samo to – videl sem tudi naenkrat vse raze po deblih, vsak list posebej in celo žile po listih, na travnikih sem videl vse cvetke naenkrat enako ostro in vsako bilko, vsak cvetni list, vsak zeleni list posebej. Slike so se pa hitro izpreminjale in prehajale druga v drugo. Roža se je začela npr. spreminjati v žensko ali narobe, pes

v ptico, katedrala v slap, stolp v kačo itd. To zadnje dejstvo bi lahko dalo dosti misliti n.pr. za simboliko religij, za postanek pravljic itd.

Dobro uro po injekciji se je prikazala prva prikazen, in sicer kakih tri četrt metra širok metulj, ki je počasi plaval po sobi. Krila so bila proti sredi plavkasta, proti robu rjavkasta s paralelnimi ornamentami. Komaj je ta izginil, se je že prikazal drugi, manjši z rumenimi lisami, ki so izpreminjale barvo v modro, rjavo, rumeno. Nato so se pokazali veliki krogi, drug v drugem in potem špirale, ki so se bliskovito vrtele v nasprotnih smereh. Dr. Hribar je zaklical, naj si mislim vrtnico, ko pa sem pomislil nanjo, so se prikazala v dolgi vrsti pavova peresa. Eno se je oddelilo od vrste in plavalo v prekrasni barvi v velikem krogu ter izginilo in naenkrat je plaval pred menoj cel roj majhnih rožic, obdan z listi, podobnimi listom pelargonij. Ena roža se je urno vrtela, od nje pa so radialno bežali ravni žarki in sem diktiral: »Na sredi je zelena barva, karmin, rdeča, oranžna, rumenkasta, rjava in se kaže rozatrak. Vse postaja nejasno. Sedaj se kaže pahljača, vedno večja postaja, sedaj že gori z rdečimi plameni, okrog pa se kažejo večbarvni oblaki. Sedaj se kaže veliko ptičje pero z rdečim srcem na sredi – lepi rumeni žarki se izpreminjajo v rdeče, rdeči se izpreminjajo v divje nageljne, ki prehajajo v karmin . . . prikaže se zelen viseč obok – iz nageljnov rastejo velike veje z rdečimi kosmi . . . kaže se roža v obliki gramofonske trobente, v njej se vidi pestič, ki je kot rumen trak, sedaj že temnordeč, roza, že izginja . . . le nedoločljiva ozka svetloba z zelenimi oblaki . . .«

Zaradi boljšega pregleda ne bom navajal prikazni v vrstnem redu, kakor so se prikazovale, ampak raje po skupinah. Prikazni pa je bilo skoraj brez števila.

Barve: Med posameznimi slikami so se rade prikazovale zgolj barve, bodisi v velikih kaotičnih oblakih, bodisi bolj kot neka nemirna gmota ali kot sij, ki je v vsej pestrosti lil od vseh strani v sobo. Človek bi pomislil: V začetku je bil kaos.

Geometrični liki: so se prikazovali najraje v obliki krogov in špiral. Krogi in špirale so se vrtele z bliskovito naglico. Špirale so bile sedaj ozke, da bi komaj vtaknil roko vanje, pa so se urno raztegnile kot v velikanski neskončni tunel, skozi katerega je drvela reka svetlobe najrazličnejših barv. Kazale so se tudi krogle, izmed katerih so nekatere v čudovitih barvah drsele po sobi stene navzgor, in visoke piramide, okovane z obroči.

Ornamenti in preproge: Vsak slikar bi ostrmel nad lepoto, ki se je kazala v množici ornamentov, ki so se spreminjali in kombinirali na vse mogoče načine in to od najnežnejših, kot pajčevina tankih, do ogromnih in masivnih; bi ostrmel nad čudovito tkanimi preprogami in pestro barvanimi pregrinjali, ki so vihrala po prostoru. Ako bi si jih le nekaj ohranil v spominu in če bi bilo mogoče jih potem realizirati v umetniškem produktu, bi postal najslavnejši ornamentik sveta.

Rože: Bilo jih je na tisoče, bodisi posameznih, bodisi v šopih in celih travnikih. Nekatere so bile drobne, druge kot velike trombe. Nekatere so bile vsakdanje znanke: nageljni, vrtnice, encijani, marjetice, sončne rože, tulpe, trstičje, druge samo znanke nevidnega sveta in nikoli videne na tem svetu. Spajale in zvijale so se v ogromne girlande in vence ali pa so se nizale druga v drugo, tuba v tubo z bliskovito naglico. Nekatere so bile drobne in srčkane, posejane po širokih travnikih ali ob čarobnem potoku, druge so bile veličastne kot rože iz pragozda. So zopet rastle metre visoko ob zelenem jezercu take, ki so bile kot ledene rože na zimskih oknih in so žarele v nepopisnem srebrnkastem siju. Druge so bile kot dih

nežne, morskim algam podobne, ki so plaho polegale po tleh. Bile so ovijalke, ki so se vile krog vitkih stebrišč pravljinih poslopij ali celo okoli pohištva v sobi itd. itd.

Pokrajine, gozdovi, potoki, reke, slapovi: Bile so široke, v obzorje segajoče pokrajine, ob katerih bi ostrmel Hodler in postavil prednje novo pesem iz daljine. Barve travnikov so bile lepše od najfinejših akvarelov. Smrekovi gozdovi so bili polni in masivni. Listi listnatega drevja so bili obrobjeni s srebrnkastim sijem. Včasih so bili gozdovi čudovito plastični, kot bi jih nekdo posebej izklesal, ali kot razsvetljene kulise na gledaliških odrih; bili so zopet taki kot drevesa na kitajski svili ali kot ogromne praproti itd. Iz zelenih bregov so izvirali studenci ali pa so tekli med gredicami pravljinih vrtov. Voda v njih se je svetlikala v vseh barvah, reke so bile mirne in veličastne, slapov je bilo dosti. Najlepši je bil Niagara. Natanko sem vedel, da je prav Niagara. Gledal sem zviška nanjo. Padala je neslišno v velikanski podkvi in v ogromnih pramenih v globino. Prameni so žareli bolj živo od ognja v vseh barvah. Naenkrat se je ogromna podkev prelomila v sredi. V velikanskem loku je zakročila ena polovica slapa nasproti drugemu in sta se potem dva valila v globino. V odmoru, ko so me nekaj časa pustili samega, je prišel k meni prof. Šerko. Prav tedaj sem zagledal čudovito skupino planin, zelo podobno Martuljkovi skupini. Snežne piramide so bile obrobjene z ognjeno zlato barvo. Vsako skalo je bilo videti posebej in vsako smreko, ki je hitela od vznožja navzgor proti strminam, vsako melišče posebej. Slika je bila tako lepa, da mi je bilo težko, da ne morem profesorju vsega označiti. Pa saj je sam videl take stvari. Prikazala se je sinja gladina širokega morja. Po njej se je zibala naprej in naprej jadrnica z rdečimi jadri. Nobenega človeka ni bilo videti na ladji. Naenkrat so se odtrgala jadra in zaplavala kot velikanski metulj nad oceanom, pod njimi pa je ladja sama drvela naprej.

Stavbe, vasi mesta: Videl sem cele množice streh z neznanimi mesti pod njimi. Vasi so bile po večini gorske, hiše podobne tirolskim z lesenim nadstropjem in z vitkimi visokimi strehami. Ponovno in ponovno so se prikazovale. Na obzorju se je prikazal New York-Manhatan. Nebotičniki so se lesketali v svetli svetlobi. Vrh enega izmed nebotičnikov je stala stavba, podobna rimskemu amfiteatru. Prikazalo se je velikansko svetišče v obliki bizantinsko-ruske cerkve z ogromnimi čebulastimi stolpi. En tak stolp se je začel bliskovito vrteti in se je podaljšal v ogromno, kakih sto metrov dolgo in za naročje debelo kačo, ki je visela z glavo v zrak in je bilo videti na njej vsako lusko posebej. Ali nista ti dve sliki podobni onim bizarnim, ki jih tako radi slikajo nekateri surrealisti, ali v častnem smislu tudi nekateri, ki so zaprti po umobolnicah, pa žive svoj intenzivni svet? Videl sem množice gotskih katedral v ogromnih dimenzijah in izdelanih preciznejše od Alhambre, polnih sinje, rdečkasto sinje ali karminaste svetlobe z omamno lepimi stebrišči, loki, lestenci. Takih katedral sem videl celo vrsto, pa tudi gledališč v grško antični obliki. Z neke stavbe so viseli v notranjščini s stropa pestri lampijoni, ki so se spremenili v migetajoče tanke kače. Nekatere vasi so bile tako skrivnostno ljubke kot vasi iz Andersonovih pravljic.

Živali: Poleg celih travnikov pavovih peres in raznovrstnih metuljev so se prikazale čaplje, marabuji, pelikani, plamenci, noji, rajčice in cela vrsta znanih in neznanih ptic. Nekatere so stale nepremično in vztrepetavale s krili, druge so se v gostih krdelih podile tik ob tleh. Njihova peresa so se lesketala kot diamanti v vseh

najopojnejših barvah. Po široki cesti so vlekli trije vpreženi rumenordečkasti prašiči voz, ki je bil trenarskim vozovom podobno pregrnjen z rumenordečim platnom. Spredaj na vozu je sedel velik pes in držal vajeti v svojih tacah. Držal se je silno resno. Naenkrat se je pes spremenil v krdelo ptic, ki so letale iz voza in nazaj vanj, medtem ko so prašiči z vozom v divjem diru drveli po cesti naprej. Sredi morja je začel plesati v vitkih krogih velikanski morski pes in se zvijati v spiralo, skozi katero je pogledala ogromna človeška roka.

Osebe: Želel sem si videti Primicovo Julijo in nekatere v spominu meni ljube osebe. Niso se hotele prikazati. Kljub temu da so bila telesa oseb zelo precizno izoblikovana, sem videl v vsej intenzivnosti samo en obraz. Ko sem stopil zvečer v spalnico, se je prikazala na omarici nebeško lepa glava blondinke z rožnatimi lici in velikimi, plahimi, sinjimi očmi in z zlatimi gosto valujočimi lasmi. Ko sem ostrmel nad to lepoto, s katero se ne more ponašati nobena Evina hčerka na tem svetu, se je naenkrat lepi obraz spačil, spodnja čeljust se je zelo podaljšala in iz nje so zrastle velikanski ostudni zobje, nakar je vse skupaj izginilo. Oseb sem pa videl dovolj. Videl sem mračnega Arabca, ki je stal v belo haljo ogrnjen in z nejasnim, črnim obrazom ob robu puščave. Prikazale so se trume deklet, ki so bile v obliki rozete razporejene v ležečem položaju z nogami druga proti drugi in v tako čudovitih oblekah, vsaka v različni, da bi tudi pariški mojstri-krojači ostrmeli nad njimi. Ornamentirani so bili tudi njihovi čeveljčki, ki so se včasih tako povečali, da ni bilo videti drugega kot trumo velikanskih drug proti drugemu obrnjenih, v rozeto razporejenih in ornamentiranih podplatov. Take ženske skupine so se prikazovale ponovno v vseh mogočih oblikah. Le tam, kjer bi morale biti glave, je bil prazen prostor ali pa gmota barv. Kljub temu da je bilo erotično čustvo v seksualnem smislu v vsem času eksperimenta popolnoma ugaslo in da nisem imel tedaj nobene seksualne želje, sem se začudil, da sem videl vse ženske samo oblečene. Za hip le je eni zaplapolalo krilo navzgor in se je pokazalo za hip v oranžnem siju in v nejasnih konturah telo do pasu, pa se je takoj izmaličilo v nejasno gmoto. Pri drugi ženski so se njene noge naenkrat spremenile v cvetlične prašnike in pestič, krilo v cvetne liste in naenkrat je rastla pred menoj čudovito lepa roža. Posameznih deklet skoraj nisem videl, ampak skoraj samo v skupinah. V skupini sem videl tudi kakih osem šolskih sester. Stale so nepremično v krogu v naravni velikosti obrnjene druga proti drugi, z glavami sklonjenimi proti sredini kroga navzdol. Njihovih obrazov pa ni bilo videti. Naj pripomnim pri tem, da sem na gimnaziji stanoval v Marjanišču, ki ga upravljajo sestre. Prikazala se mi je tudi slika, ki mi vse življenje ne bo šla iz spomina. Prav takrat, ko sem si želel videti Primicovo Julijo, se je sredi sobe naenkrat prikazala sama Mati božja. Natanko sem vedel, da je ona. Soba je bila tedaj popolnoma neizpremenjena in sem istočasno videl pohištvo in pôd pred seboj in veliko, tedaj zastrto okno. Tudi ni bilo sedaj nikake posebne čarobne svetlobe v sobi, kakor je sicer skoraj neprestano valovala. Zato je bila vsa slika čudovito preprosta in kakor resnična. Marija je stala sredi sobe v nekoliko nadnaravni velikosti, mnogo hipov nepremično, s proti meni obrnjeno in nekoliko sklonjeno glavo, ogrnjena v haljo, ki ji je prekrivala glavo in padala v gostih gubah prav do stopal, katere je tudi prekrivala. Barva halje je bila temnorjava in kakor iz grobega blaga. Mesto obraza, ki ga ni bilo videti prav nič, je bila le črna senca. Opazoval sem jo zavzet in se čudil, da se nič ne premakne, nakar je naenkrat izginila, ne da bi se izpremenila kot druge podobe v kaj drugega.

Razne podobe: Naj kar pri tej religiozni sliki omenim še drugo. Videl sem oltar in na njem veliko monštranco, iz katere se je belila hostija. Naenkrat je zaplavala hostija iz monštrance v prostor naravnost naprej, obvisela nekaj hipov nepremično v zraku, nato se je izpremenila v kristalno čašo, ta čaša v rožo s široko razprostrtimi listi, na dnu katere je ležala drobna, dosti manjša roža. Listi velike rože so se začeli trgati in plavati v prostor, nakar je vse skupaj izginilo.

Bilo je razprostrto pred menoj široko, nekoliko mračno polje, visoko nad njim pa zelo rdeče, skoraj karminsko rdeče nebo. Naenkrat so začeli deževati izpod neba v gostih trumah in v najbujnejših barvah silno precizno izdelana padala, na katerih so viseli drobni rdeči možički. To deževanje padal je trajalo dolgo. Videl sem tudi velikanski zrakoplov z dvema motorjema ob straneh. Mesto tretjega srednjega motorja pa se je zvijala velikanska zmajeva glava in vsa stvar je zdrvela kot pošast naprej. Videl sem tudi množice bojnih ladij, ki so drvele po morju mimo mene in na katerih so se vrteli veliki svetli topovi. Videl sem čarobno goro, izza katere so sijali žarki v bajnih pramenih na vse strani, na naročje velikega Saturna, ki je v tem času plaval, obdan s svojimi obroči, po prostoru itd.

Občutja: Pred eksperimentom sem pričakoval intenzivnih erotičnih doživljanj, pa ni bilo nič takega. Začetni nemir je polagoma izginil in se stopnjeval v vedno večje veselje. Akustičnih halucinacij in doživetij nisem imel. Tudi so ostali dr. Hribarjevi poizkusi s tamburico brez uspeha. Zvok se mi je zdel prav tak kot sicer, dasi sem večino življenja prepeval po raznih zborih. Nepozabno pa bo občutje veselja in popolne sreče, ki se je večala od ure do ure in se stopnjevalo v nepopisno ugodje, v neko popolno blaženost, podobno morda oni, ki jo obljubljuje religije za večno plačilo. Občutje zaljubljenega človeka, ki objema ljubljeno bitje, ni nič proti tej popolni sreči, ki je poprej nisem mogel niti v slutnji doživeti. V sredi najbujnejših halucinacij je bilo to doživetje tako popolno, da bi se brezbrizno nasmehnil, če bi moral tisti hip umreti. Tedaj sem tudi pozabljal na okolico in se zavedel, da so ljudje krog mene, šele, če so me poklicali. Če doživljajo nekateri shizofreniki kaj podobnega, potem je razumljivo, zakaj se ne menijo za okolico. Prav v tem občutju popolne sreče so me pustili nekaj časa samega in sem se kar naenkrat zavedel, da prepevam polglasno Ave Marijo. Par ur po injekciji me je prof. Šerko vodil po oddelkih bolnice. Hodil sem za njim kakor pijan, vendar pa nisem doživel na viziti nekaj časa nič posebnega. Ko pa sem prišel v drugo nadstropje in se ozrl skozi okno nad Ljubljano, sem s strmenjem ugotovil, da se dvigajo Kamniške planine visoko v zrak tik za mestom in je žarelo mesto in planine res v nepopisno lepem siju. Vse hiše pa so se mi zdele kakor začarane. Tedaj sem se z začudenjem ozrl na profesorja, na strežnice in na bolnike. Pa čudno, tudi bolnice so se mi zdele kakor začarane, so se mi zazdele, kakor bi bile ulite iz svinca, pobarvane in kljub temu žive. Občutje, ki se me je polastilo sedaj, je nepopisno. Nekaj hipov sem se popolnoma zbegal, moral sem se oprijeti postelje in me je naenkrat zagrabila misel, da sem sam zaklet, da me je nekaj vrglo na popolnoma drugi svet in se mi zdi, da se mi je hotel tedaj razvleči obraz v začuden jok. Imel sem občutje, kakor da sem spoznal nekaj strašno skrivnostnega in da bo odslej konec vsega prejšnjega življenja. Prepričan sem, da bi se to stopnjevalo v nekaj grozi podobnega, toda že smo krenili iz nadstropja in jaz sem pobegnil nazaj v sobo kakor v neko pribežališče, kljub temu da me je profesor nagovarjal, naj odidem iz hiše v mesto, da bom tam marsikaj nenavadnega doživel. V sobi me je takoj zopet prevzelo vse veselje.

Iluzije: Poleg halucinacij sem doživel tudi par iluzij. Okno sobice, v kateri sem dobil injekcijo, je bilo zastrto. Na drugi strani je sijalo sonce in je padal njegov žarek na zastor ter tvoril na njem podolgovato nejasno liso. Naenkrat se je ta lisa začela oblikovati v zemeljsko oblo s premerom poldrugega metra. Na eni strani je bila močno razsvetljena, na drugi strani se je gubila v temo. Obla se je počasi, počasi vrtela. Obdana pa je bila na obeh straneh z zelo intenzivno temo. Ko sem zvečer odšel v spalnico, me je obiskalo nekaj prijateljev, med njimi mladi matematik dr. Kalin. Ko sem se ozrl v njegov obraz, se je ta tako pošastno spačil in dobil tako ogromne dimenzije, da sem ga prosil, naj se umakne, da ga ne bom videl.

Gladu nisem ves čas prav nič občutil. Ko sem zagledal na mizi večerjo, mi ni bilo do nje prav nič in sem spil na prigovarjanje le nekoliko kave. Prikazni so se nadaljevale vso noč. Pozno po polnoči sem par ur zaspal in tedaj sanjal. Sanje se niso kdovekaj razlikovale od običajnih sanj in jih ne bom omenjal, čeprav se jih tudi spominjam. Z nastopom dneva so se halucinacije vedno bolj gubile. Vendar se je tu in tam preko dneva prikazala še kaka cvetlica, ki pa ni bila nič več tako intenzivna kot prejšnji dan. Zvečer se me je polastila komaj premagljiva želja, da bi vzel še eno izmed injekcij, ki so bile namenjene za moje tovariše, pa sem zato odhitel v Unionsko klet in krotil to željo z vinom, medtem ko mi je spomin neprestano uhajal v veličastno pravljico, ki je šla mimo mene.

Preostane nam še vprašanje, kakšen pomen imajo poizkusi z meskalinom. Brez dvoma imajo veliko vrednost za spoznanje ene izmed najzamotanejših duševnih bolezni shizofrenije, kateri se sicer ne moremo dovolj globoko približati niti z razumom niti z intuicijo. Z meskalinom pa si ustvarimo nekake notranje oči, s katerimi nam je dano pogledati proti njenim pokrajinam. Sicer halucinirajo shizofreniki pretežno akustično, vendar se mora v njihovi duši dogajati nekaj podobnega kot v meskalinskih doživetjih. Tudi v literaturi zadnjih dni, ki se bavi z zdravljenjem shizofrenije z insulinom, je postavljena domneva, da kažejo bolniki med tem zdravljenjem pojave, ki so podobni onim v meskalinskem opoju. – Pisatelje in umetnike pa bo zanimal predvsem odnos opisanih pojavov do umetniškega ustvarjanja. V tem pogledu ne moremo izreči ničesar trdnega. Brez dvoma pa imajo slike surrealistov nekaj podobnega s prividi, ki sem jih opisoval: N. pr. Nebotičnik z amfiteatrom na vrhu, cerkev, katere stolp se je izpremenil v kačo, zrakoplov z zmajevo glavo itd. Tudi nekateri shizofreniki rišejo podobne podobe. Obenem mi je po tem poizkusu zopet stopila živo v spomin Maeterlinckova »otročka« drama »Modra ptica«, ki sem jo čital pred nekaj leti. V njej se vrste najčudovitejše slike druga za drugo kot nekaj pravljичni viharen ocean. Spomnil sem se tudi slikarja, ki je to knjigo ilustriral; njegove ilustracije so zelo podobne prividom v meskalinskem opoju, čeprav jih po potenci in intenzivnosti ne dosežejo. Ali nista Maeterlinck in njegov ilustrator morda črpala iz podobnih, podzavestnih prepadov duše? Če bi bilo to res, potem nam bi meskalin odpiral vrata tudi v bistvo umetniškega ustvarjanja sploh, čeprav bi še ne pojasnil zadnjih skrivnosti, katerih pa morda nihče nikoli ne bo mogel pojasniti, ker bi pač moralo priti izven človeka neko popolnoma drugo, dosti višje bitje, ki bi praskrivnost človeku razodelo. Nočem zajadrati v kako mistiko ali spekulativnost, menim pa, da bi bilo dobro, če bi tudi filozofi in eksperimentalni psihologi sami poizkusili meskalinov opoj, ki skriva v sebi morda velike možnosti dognanj.